

Peukenvrij

Alles over de aanpak van
tabak-gerelateerd zwerfafval

Kennisdocument

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Omvang van het probleem	4
2.1 Hoeveelheid peuken in het zwerfafval	4
2.2 Schade voor het milieu	5
3. Weggooigedrag van rokers	7
4. Wet- en regelgeving	9
4.1 Roken ontmoedigen: rookverbod en minder verkooppunten	9
4.2 Afval-maatregelen: SUP en UPV	10
5. Oplossingen en maatregelen	11
5.1 Principes van gedragsbeïnvloeding	11
5.2 Weggooigedrag beïnvloeden	12
5.3 Samenwerking op nationaal en lokaal niveau is essentieel	15
5.4 Vertaling naar de praktijk	16
6. Praktijkvoorbeeld Nederland	17
6.1 Integrale aanpak met 3 interventies	17
6.2 Effectmetingen van de aanpak	17
7. Praktijkvoorbeelden buitenland	19
7.1 Vlaanderen: zakasbakjes in de strijd tegen sigarettenpeuken	19
7.2 Italië: Sorrento pilot city (2020)	20
7.3 Verenigd Koninkrijk: Keep Britain Tidy: #BintheButt (2018)	21
Meer informatie	23
Bronvermelding	24

1. Inleiding

Jaarlijks belanden veel peuken op straat en in de natuur. De afgelopen 20 jaar is er veel aandacht geweest voor de gezondheidsrisico's van roken. Het aantal rokers is dan ook gedaald van 4,4 miljoen Nederlanders in 2004 naar 2,8 miljoen mensen van 18 jaar of ouder in 2020 (kerncijfers Roken 2020, Trimbos-instituut). Ook de negatieve gevolgen van tabak-gerelateerd zwerfafval, en dan met name zwerfpeuken, krijgen meer publiciteit de afgelopen jaren. Dit komt mede door de wereldwijde aandacht voor de plasticsoep.

Toch wordt het grote probleem van dit 'kleine' zwerfafval vaak onderschat. Sigarettenpeuken zijn door hun toxische stoffen en plastics schadelijk voor het milieu. Daarnaast zijn peuken moeilijk op te ruimen in de natuur, het water, het zand of tussen de tegels. Die combinatie zorgt voor een wereldwijd probleem.

Het devies luidt: liever preventief schoonhouden dan schoonmaken. En daar komen maatregelen bij kijken die bijdragen aan bewustwording en gedragsbeïnvloeding van rokers.

Maar waar hebben we het dan over? Welke omvang heeft dit zwerfafvalprobleem? Wie is er verantwoordelijk voor de oplossing? En hoe beïnvloeden we op een effectieve manier het rokersgedrag om zwerfafval te voorkomen?

Dit document is bedoeld om een actueel beeld te schetsen van het tabak-gerelateerde zwerfafvalprobleem. Het biedt inzicht in de nieuwe wet- en regelgeving. Daarnaast biedt dit document relevante kennis, handvatten en inspiratie om het tabak-gerelateerde zwerfafvalprobleem op te lossen.

Nederland Schoon,
oktober 2021

2. Omvang van het probleem

Nederlanders kochten in 2019 zo'n 10 miljard sigaretten¹. Een groot deel daarvan belandt als 'zwerfpeuk' op straat en in de natuur. Het filter van sigarettenpeuken is niet biologisch afbreekbaar. De toxische stoffen en plastics komen terecht in het (grond)water en daarmee in het milieu². Inwoners ervaren locaties met veel zwerfpeuken als minder schoon. Het heeft een negatieve invloed op de 'schoonbeleving'. Het opruimen van zwerfende sigarettenpeuken is bovendien bewerkelijk en duur. Genoeg redenen om tabak-gerelateerd zwerfafval nu aan te pakken.

Tabak-gerelateerd zwerfafval is zwerfafval dat rokers veroorzaken. Het ontstaat tijdens of na het roken en belandt daarna op straat, in plaats van in de afvalbak. Onder tabak-gerelateerd zwerfafval verstaan we sigarettenpeuken (filters of resten shag), de cellofaanverpakking van het sigarettenpakje, de plastic shag-verpakking, het kartonnen sigarettenpakje, folies in het pakje, lucifers en aanstekers.

Feit

1 op de 5 Nederlanders van 18 jaar en ouder rookte in 2020. Ongeveer driekwart van deze rokers rookt dagelijks (14,9% van de algemene bevolking).³

2.1 Hoeveelheid peuken in het zwerfafval

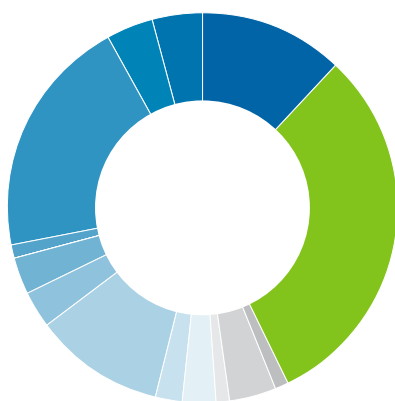
Het grootste deel van tabak-gerelateerd zwerfafval bestaat uit sigarettenpeuken. Als er niet direct een peukenvoorziening voorhanden is, gooit 80 tot 90% van de rokers hun peuk op de grond. Dat blijkt uit veldonderzoek van Nederland Schoon in Groningen, Rotterdam en langs het strand in Den Helder en Walcheren⁴. Het is lastig om te onderzoeken hoeveel van die peuken precies blijven zwerven in de natuur en op straat. Zo is onbekend hoeveel peuken alsnog worden opgeruimd. Maar naar schatting belanden jaarlijks miljarden peuken op straat en in de natuur.

Resultaten Landelijke Zwerfafvalmonitor

Sigarettenpeuken vormen een aanzienlijk deel van het gevonden zwerfafval. Dat blijkt uit de landelijke monitor die Rijkswaterstaat jaarlijks uitvoert op ongeveer 1.500 meetlocaties door heel Nederland. De komende jaren besteedt Rijkswaterstaat binnen de Zwerfafvalmonitor meer aandacht aan productsoorten die vallen onder de nieuwe SUP-regeling. Plastichoudende sigarettenfilters zijn hier een onderdeel van.

-
1. *Marktcijfers sigaretten* - Tabaksdetailhandel/Accijnsmonitor.nl
 2. *Tobacco and its environmental impact: an overview* - WHO (2017)
 3. *Cijfers roken* - Trimbos (2021)
 4. *Peukenpilot 2014* - Nederland Schoon

Verdeling klein en organisch afval en Niet verpakking per fractie

bron: Landelijke Zwerfafvalmonitor 2020, Rijkswaterstaat

Uit de Zwerfafvalmonitor van Rijkswaterstaat⁵ blijkt dat sigarettenpeuken zich het vaakst ophopen in 6 gebiedstypen:

1. In winkelgebieden: door winkelend publiek en winkelpersoneel
2. Rondom bedrijven/kantoren: door medewerkers die in de pauze buiten roken
3. Overgangsgebieden zoals looproutes van parkeergelegenheden naar rookvrije zones zoals ziekenhuizen
4. Recreatiegebieden zoals stranden en parken en de looproutes daar naartoe vanaf een parkeergelegenheid (bijvoorbeeld een strandopgang)
5. Zit- en wachtplekken met bankjes in de openbare ruimte, zoals parken
6. OV-gebieden: door wachtende reizigers in de buurt van haltes en stations en langs looproutes

2.2 Schade voor het milieu

Op locaties met veel zwerfpeuken gooien mensen vaker ook ander afval op straat. Het gevolg: meer vervuiling. Ook de sigarettenpeuken zelf zijn schadelijk voor het milieu. Met name de filters. Het is een misvatting dat sigarettenfilters van papier of katoen gemaakt zijn. Het filtermateriaal is gemaakt van celluloseacetaat, een soort schuimplastic dat dient ter zuivering van de tabaksrook.

De grootste misvatting is dat sigarettenfilters van papier of katoen gemaakt zijn. Ze bestaan uit plastics en zijn niet biologisch afbreekbaar.

Het filter van sigarettenpeuken bestaat dus uit plastics en is niet biologisch afbreekbaar. Wel zijn ontwikkelingen gaande om filters te maken die makkelijker biologisch afbreekbaar zijn.

Tijdens het roken ontstaan rookdampen met een zeer complexe samenstelling. Bij het verbranden van tabak en de additieven in de sigaret komen meer dan 4.000 chemische stoffen vrij. Deze stoffen bevatten onder meer herbiciden, fungiciden en insecticiden: bestrijdingsmiddelen die in de tabaksteelt gebruikt worden. Daarnaast bevat sigarettenrook kankerverwekkende stoffen zoals ammonia, stikstofdioxide, formaldehyde, waterstofcyanide en arsenicum. Het filter vangt een deel van deze stoffen geconcentreerd op.

5. Zwerfafvalmonitor - Rijkswaterstaat

De concentratie van giftige stoffen afkomstig van peuken heeft een milieueffect op water en grond. Er is al sprake van een toxische concentratie als één peuk meer dan 7 dagen in 40 liter water ligt. De giftige stoffen kunnen tot 10 jaar na het weggooien van de peuk de grond of het water verontreinigen door het lekken van chemicaliën.⁶

Australisch onderzoek toonde aan dat 10% van de verontreiniging van bagger in Sydney afkomstig is van sigarettenpeuken. Daarnaast bleek dat deze stoffen een schadelijk effect hebben op kleine schaaldieren, watervlooien en bacteriën, die van belang zijn voor de voedselketen.⁷ Peuken veroorzaken ook een probleem voor grotere dieren, zoals vogels en vissen. Zij zien peuken voor voedsel aan. Het inslikken van peuken kan tot grote gezondheidsproblemen en sterfte leiden.

Waarom zijn peuken moeilijk op te ruimen?

- Peuken bevinden zich op lastige plaatsen: ze zijn licht en waaien dus makkelijk in hoeken, stoepranden, achter voorwerpen, in het groen.
- Je ziet peuken makkelijk over het hoofd.
- Peuken zitten vaak vast. Ze kunnen klem komen te zitten in groeven, tussen straattegels, of worden in de grond getrapt.⁸

Dit maakt het opruimen van sigarettenpeuken bewerkelijk, arbeidsintensief en daarmee duur. De specifieke kosten van het opruimen van tabak-gerelateerd zwerfafval zijn niet bekend. Die zijn niet los van de reguliere gebiedsreiniging in te schatten.

6. *Tobacco Product Waste: An Environmental Approach to Reduce Tobacco Consumption* - Thomas E Novotny (2014)

7. *Understanding littering behaviour in Australia: A report for the Industry Environment Council* - Williams, E., Curnow, R., Streker, P. (1997)

8. *Peuken op straat: Resultaten en ontwikkelingen in Nederland* - Reclaim Systems (2009)

3. Weggoigedrag van rokers

De problematiek rond zwerfende peuken verschilt met die van ander afval. Dat heeft onder meer te maken met de manier waarop rokers hun sigaret weggooien. Veel rokers gooien hun peuk op straat. Hoe komt dat? Een overzicht van de belangrijkste oorzaken die naar voren komen in gedragsonderzoek onder rokers:

Oorzaken	Omschrijving
Gewoontegedrag	Rokers zijn het gewend om een peuk op straat te gooien als de sigaret op is. Doordat "iedereen het doet", blijft deze gewoonte bestaan.
Peuken niet beschouwd als afval	Veel rokers (4 op de 5) beschouwen hun peuken niet als zwerfafval. Daarom gooien ze hun peuk zonder erover na te denken op straat. Een leeg sigarettenpakje, de plastic verpakking of een aansteker zien ze wel als zwerfafval. Die producten belanden dan ook veel minder vaak op de grond.
Gebrek aan kennis over de schadelijkheid voor het milieu	Uit meerdere onderzoeken bleek dat rokers niet goed op de hoogte zijn van de schadelijke gevolgen van hun gedrag. Het is niet goed bekend dat het weggooien van peuken negatieve consequenties heeft voor het milieu.
Handhaven praktisch niet mogelijk	Het handhaven op het weggooien van peuken is lastig. Het kost te veel inspanning en sluit (nog) niet aan bij het "rechtvaardigheidsgevoel" van de meeste mensen.
Beperkte of ongeschikte voorzieningen (zoals afvalbakken)	Rokers gooien bij voorkeur hun peuk niet in de afvalbak, met het oog op brandgevaar. Bij gebrek aan een asbak trappen ze de peuk daarom uit op straat. Die blijft vervolgens liggen.
Gemak	Het laten vallen van peuken en uittrappen is gemakkelijker en sneller dan weggooien in een asbak. De meeste rokers vinden het vies om de peuk te bewaren en bij zich te houden.

Het aantal peuken op de grond daalt sensationeel als er goed zichtbare voorzieningen voor peuken aanwezig zijn.

Wat opvalt in gedragsonderzoek naar weggoigedrag van rokers:

1. Uit veldonderzoek op de Rotterdamse Lijnbaan⁹ blijkt dat 73% van de rokers in het winkelgebied hun peuk op de grond gooit. Rokers jonger dan 25 jaar gooien hun sigarettenpeuk eerder op de grond als ze in een groep verkeren. Omgekeerd gooien oudere rokers hun peuk eerder op de grond als ze alleen zijn.
2. Rokers gooien hun afval makkelijker op de grond in stedelijke gebieden dan in natuurlijke gebieden (zoals bosrijke gebieden, parken of duinen).
3. Zittende rokers op bijvoorbeeld terrassen gooien hun peuk zelden op de grond als er een asbak op tafel staat.
4. Staande rokers gooien in meer dan 80% van de gevallen hun peuk op de grond als er geen duidelijke asbak is. Als er wel een duidelijke voorziening is voor peuken, dan daalt dit percentage sensationeel¹⁰.

9. *Samenvatting Peukenpilot Lijnbaan Rotterdam - Nederland Schoon (2015)*

10. *Peuken-pilot 'Laat je peuk niet alleen' - Cyclus Management (2014)*

4. Wet- en regelgeving

Van rookverboden tot vermeldingen op de verpakkingen: verschillende soorten maatregelen beïnvloeden de hoeveelheid en overlast van tabak-gerelateerd zwerfafval. Wij maken onderscheid tussen maatregelen die het roken zelf ontmoedigen en maatregelen die zich op het afval richten.

4.1 Roken ontmoedigen: rookverbod en minder verkooppunten

Met het Nationaal Preventieakkoord wil de Rijksoverheid samen met andere organisaties toe naar een rookvrije generatie in 2040. In de Tabaks- en rookwarenwet staan regels over onder andere de verpakkingen, de e-sigaret, het rookverbod en het reclameverbod. Deze hebben ertoe geleid dat in de afgelopen 20 jaar de verkoop van sigaretten en het aantal rokers in Nederland is afgenomen.

Sinds 2020 geldt het totaalverbod op roken in de horeca. Binnen roken (in speciale rookruimtes) is sindsdien niet meer toegestaan. In begin 2021 werd ook het verbod op rookruimtes nabij (semi) openbare instellingen en openbare gebouwen van kracht. In de komende jaren zet de overheid vooral in op minder verkooppunten van tabak.

Minder verkooppunten tabak

Om stoppen met roken te vergemakkelijken en beginnen moeilijker te maken, dringt de overheid het aantal verkooppunten van tabak terug. Van de huidige bijna 16.000 verkooppunten verdwijnen er 12.000 in 2024. De verwachting is dat dit tot 2030 zorgt voor zo'n 120.000 minder rokers.

2022:

verbod op de sigarettenautomaten, bijvoorbeeld in café en snackbars

2023:

verbod op de online verkoop van tabak

2024:

verbod op de verkoop van tabak bij supermarkten

Na 2030:

verdere gefaseerde afbouw van de verkoop van tabak. Eerst tankstations, dan tabaks- en gemakszaken, waarna alleen nog tabakspeciaalzaken verkopen.

Antirookverdrag FCTC (WHO)

De Nederlandse overheid heeft in 2014 het internationale antirookverdrag FCTC van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) geratificeerd. Artikel 5.3 schrijft de ondertekenaars van dit verdrag voor de tabaksindustrie op afstand te houden als ze nieuw beleid maken. Sindsdien is de tabaksindustrie niet of nauwelijks actief betrokken geweest bij de aanpak van tabak-gerelateerd zwerfafval in Nederland. In Zweden, Italië en het Verenigd Koninkrijk wordt wel samengewerkt met tabaksproducenten.

4.2 Afval-maatregelen: SUP en UPV

Single Use Plastics richtlijn (SUP)

Als onderdeel van nieuwe Europese wetgeving (SUP- Single Use Plastics) moet vanaf 3 juli 2021 op sigarettenverpakkingen staan dat er kunststof in het filter zit, dat peuken in de afvalbak thuisshoren en dat zwerfpeuken negatieve effecten hebben op het milieu¹¹.

Tip

Lees meer over SUP in de [Kennisswijzer Zwerfafval](#).

Uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV)

Begin 2023 geldt een uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV) voor tabaksfabrikanten. Daarmee worden producenten verantwoordelijk gemaakt voor de kosten die gemoeid zijn met het opruimen van het (peuken)zwerfafval dat door hun producten ontstaat.

Sigarettenfabrikanten gaan dus meebetalen aan het opruimen van zwerfafval door gemeenten en aan het nemen van bewustwordingsmaatregelen voor consumenten. Voor de uitwerking van de UPV moet een systematiek ontwikkeld worden om de kosten hiervan in kaart te brengen en worden afspraken gemaakt over het innen en uitgeven van deze middelen.

11. [Nieuwe wetgeving voor wegwerpplastics](#) – Kennisswijzer Zwerfafval

5. Oplossingen en maatregelen

Het is lastig om menselijk gedrag te veranderen. Toch lijken de meeste gedragswetenschappers het eens over de juiste aanpak. Het begint met bewustwording en betere voorzieningen om peuken weg te gooien. Maar ook handhaving en samenwerking met alle betrokken partijen spelen een rol om rokers de nieuwe gewoonte aan te leren hun peuken op te ruimen.

5.1 Principes van gedragsbeïnvloeding

Twee belangrijke psychologische inzichten om mensen te bewegen:

1. Het meeste gedrag vindt automatisch en onbewust plaats

Het menselijk brein denkt zo min mogelijk bewust na en doet zoveel mogelijk automatisch.¹² Dat bespaart energie en maakt ons dagelijks leven efficiënter. Als we overal over zouden nadenken, zou dat de dagen onnodig ingewikkeld maken. Om die reden bestaat ongeveer 95% van onze gedragingen uit automatismen. Voor rookgedrag geldt dit ook: roken is grotendeels automatisch gedrag dat gerelateerd is aan plaatsen, momenten, personen, gevoelens en emoties.

Door kleine veranderingen – zogenaamde nudges - aan te brengen in de gedragsroutine, is het mogelijk om gedrag onbewust te beïnvloeden. Zo kan een opvallende kleur van een afvalbak onbewust helpen om gewenst gedrag te sturen.

2. Gedrag beïnvloeden via motivatie, capaciteit en gelegenheid

Theo Poiesz, hoogleraar Economische Psychologie, ontwikkelde het Triade-model. Dit is een nuttig hulpmiddel voor het analyseren en beïnvloeden van gedrag. Het model gaat uit van de factoren motivatie, capaciteit en gelegenheid, die samen tot gedrag leiden. Om het gewenste gedrag voor elkaar te krijgen, moeten alle drie factoren in voldoende mate aanwezig zijn. Met andere woorden: Wil iemand het? Kan iemand het? Krijgt iemand de gelegenheid?

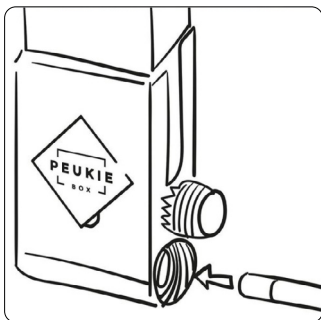

Motivatie, capaciteit en gelegenheid zijn cruciaal om gedrag te veranderen.

Motivatie is de mate waarin iemand een doel wenst te bereiken of het goede gedrag wil vertonen. De motivatie kan bewust of onbewust zijn, en intrinsiek (vanuit de persoon zelf gemotiveerd) of extrinsiek (door de omgeving gestimuleerd). Bij intrinsieke motivatie wil je bijvoorbeeld geen zwerfafval veroorzaken, omdat je het belangrijk vindt dat de natuur schoon blijft. Bij extrinsieke motivatie wil je dat niet, omdat je misschien een boete kunt krijgen. Intrinsieke motivatie heeft doorgaans meer en langer invloed op het gedrag.

12. *Ons feilbare denken (vertaald uit Engels: Thinking fast and Slow) - Daniel Kahneman, uitgever Business Contact (2016)*

Capaciteit is de mate waarin iemand beschikt over de eigenschappen, vaardigheden of instrumenten om het gewenste gedrag uit te voeren. De capaciteit kan mentaal zijn (bijvoorbeeld kennis over het belang van afval goed weggooien), fysiek, financieel en materieel (bijvoorbeeld een zakasbakje bij de hand hebben).

Gelegenheid is de mate waarin de omstandigheden die buiten de persoon liggen het gewenste gedrag bevorderen of remmen. Denk aan de aan- of afwezigheid van afvalbakken met een asbak om afval in te kunnen gooien.

5.2 Weggooigedrag beïnvloeden

Gedragsonderzoeken en een verkenning van de meest toegepaste strategieën in diverse landen wijzen allemaal in één richting. De kern van het pakket aan maatregelen om te komen tot gedragsverandering bij rokers bestaat uit drie onderdelen:

1. Creëer bewustwording door voorlichting en educatie (en speel in op motivatie en capaciteit van rokers)

Het ontbreekt veel rokers aan kennis en bewustwording. Een overkoepelende voorlichtings-campagne dient ertoe om rokers duidelijk te maken dat een peuk op straat wel degelijk zwerfafval is en tot ongewenste milieueffecten leidt. Dit onderdeel dient de bewustwording van het probleem, maar ook van de oplossing te vergroten.

HOU 'T LEUK MET JE PEUK

Peuken zijn namelijk afval en afval hoort in de afvalbak. Zeker niet op straat. Toch belanden er in Nederland veel peuken op straat. Wat gebeurt er eigenlijk met je sigaret als je hem op de grond gooit? En waar kan je hem dan wel kwijt?

WAT DOET MIJN PEUK?

- 1. Enige seconden na roken breekt de peuk in tweeën.
- 2. Schadelijk voor mens en dier.
- 3. 7 tot 10 miljard peuken op straat in Nederland.
- 4. Hoge kosten voor opruimen.

ZO BLIJFT HET LEUK!

- 1. Zakasbak
- 2. Peukentegel
- 3. Wastobak
- 4. Peukentafel
- 5. Asbak op tafel

NederlandsSchone
www.nederlandschone.nl

PLANET WARNING: WE'RE LOSING THE BATTLE AGAINST CIGARETTE LITTER
SO BIN YOUR BUTT TO PROTECT OUR PLANET!

Cigarette butts are small, but there's lots and lots of them! They are still litter! No ifs, no Butts!

70% of all cigarettes are littered (Source: United Nations)

When dropped they often end up in drains – polluting streams, rivers and oceans.

35 BILLION CIGARETTES SOLD IN BRITAIN EVERY YEAR (MILLIONS GET LITTERED EVERY DAY)

Cigarette butts contain plastic!

Cigarette butts pollute our environment and cause harm to wildlife

UP TO 15 YEARS TO DEGRADE!

PLEASE STOP POLLUTING THE PLANET (THERE'S NOWHERE ELSE FOR US TO GO!)

CALLING ALL SMOKERS! DON'T BE A BUTT HEAD! STUB IT OUT THEN BIN YOUR BUTT, IT'S PLASTIC! NO BIN? TRY A PORTABLE ASHTRAY!

Portable ashtrays can be used to dispose of cigarette butts responsibly in situations where there's no other ashtray or waste bin available. Portable ashtrays are available in many different compact forms.

Design: Bluewinch www.bluewinch.co.uk

www.cleanplanet.org

2. Voorzieningen: zorg voor eenduidige peukenvoorzieningen (en bied rokers zo de gelegenheid om hun afval goed weg te gooien)

Het plaatsen van asbakken, bewegwijzering, het legen van de asbakken en schoonhouden van de omgeving: de voorzieningen moeten het rokers zo makkelijk en aantrekkelijk mogelijk maken om hun peuk op de juiste wijze weg te gooien. Hoe meer de voorzieningen eruitzien als “geschikt voor peuken”, hoe beter ze gebruikt worden om peuken af te danken. Ook het verstrekken van persoonlijke voorzieningen zoals het zakasbakje valt hieronder. Belangrijk is dat er landelijk gekozen wordt voor eenduidige voorzieningen. Zo zijn ze herkenbaar als peukenvoorziening voor iedereen die buiten rookt op en rondom hotspots.

Peukenvoorzieningen zijn herkenbaarder voor rokers als ze er in heel Nederland hetzelfde uit zouden zien.

Ballot bin

Er is veel kennis over gedragsbeïnvloedende maatregelen rondom voorzieningen, zoals toepassingen van nudges (aangebrachte veranderingen in de omgeving waarmee mensen onbewust gestuurd worden richting het gewenste gedrag). Met behulp van gedragsbeïnvloedingstechniek is in de UK bijvoorbeeld de 'Ballot bin' ontwikkeld, een stembus-asbak. Het is een effectieve asbak gebleken die als nudge wordt ingezet om rokers gewenst gedrag te laten vertonen. De Ballot bin verminderde sigarettenafval met 46 procent.¹³ Meer dan 30 Britse gemeentes gebruiken het om sigarettenafval aan te pakken. Inmiddels wordt de Ballot bin internationaal ingezet op diverse locaties. Dit is een voorbeeld dat gemeentes ook in hun regio kunnen overnemen.

3. Handhaving: gericht op preventieve aanpak (inspelend op motivatie)

Volgens de regels van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) is het strafbaar om een sigarettenpeuk op straat gooien. In principe staat hier een boete op van 140 euro per overtreding. Alleen realiseren veel rokers zich dit niet, wordt er ook niet over gecommuniceerd en op gehandhaafd.

13. *Reducing cigarette butt litter - Southend Council (2017) en Keep Britain Tidy (2015).*

Handhaving is wel belangrijk om te laten zien dat de overheid de zwerfafvalproblematiek serieus neemt. Bovendien is het een krachtig middel om degenen die hun gedrag niet willen veranderen, alsnog met een boete duidelijk te maken dat weggooiën van peuken niet gewenst is. Een succesvolle preventieve aanpak kan niet helemaal om 'straffen' heen, omdat de vertoning van het gewenste gedrag mede afhankelijk is van de kans om gepakt te worden. Het is dus belangrijk om rokers te informeren over de boete en het gevoel te geven dat er ook een redelijke pakkans bestaat als ze ongewenst gedrag vertonen.

Handhaving tips

• **Begin met informatie en een waarschuwing**

Veel rokers zullen zeggen dat ze nooit zwerfafval veroorzaken, terwijl ze op datzelfde moment hun peuk wegschieten. Het is voor deze mensen dan ook heel vreemd als zij een boete krijgen, terwijl ze niet weten wat ze fout doen. Begin dus altijd met een waarschuwing en leg uit wat de gevolgen van de zwerfpeuken zijn. Pas nadat dit bij iedereen is doorgedrongen, kunnen boetes worden gegeven.

• **Zorg voor voldoende voorzieningen**

Zorg op de grenzen van een rookvrij gebied voor goede en voldoende voorzieningen. Dan kunnen rokers hun peuk weggooiën als ze het gebied betreden. Handhaaf vervolgens het verbod zorgvuldig, door rokers te attenderen op het verbod en zo nodig boetes uit te delen. Handhaven bij de start van de invoering is belangrijk om te zorgen dat iedereen zich hieraan houdt.

Tip

Bekijk ook het [Kennisdocument Handhaving](#).

Korting op je boete

Clean Up Britain werkt in samenwerking met Birmingham City Council in 2021 aan een zwerfafvalpilot die zich richt op de aanpak van tabak-gerelateerd zwerfafval rondom de Commonwealth games van 2022. De pilot bestaat uit onderzoek naar zwerfvalgedrag van rokers en uit handhavingsinterventies. Wie een peuk op straat gooit, krijgt een boete. Wel kan de overtreder kiezen voor 50% korting op zijn boete door een educatieve video te bekijken. Deze video gaat over de impact van tabak-gerelateerd zwerfafval en over manieren om ongewenst gedrag te veranderen. In dezelfde lijn kun je ook denken aan het kwijtschelden van de hele boete als de overtreder een paar uur meewerkt aan het opruimen van sigarettenpeuken.

5.3 Samenwerking op nationaal en lokaal niveau is essentieel

Sigarettenpeuken zijn niet alleen het probleem van een gemeente of gebiedsbeheerder. In het ontstaan, de verkoop, het gebruik en het opruimen van sigarettenpeuken hebben meerdere partijen een rol. Geen van deze partijen heeft invloed op alle factoren die leiden tot het probleem dat we nu hebben. Als alle partijen zich gezamenlijk verantwoordelijk voelen voor de zwerfafvalaanpak wordt de kans op een peukenvrije omgeving groter. We noemen een paar mogelijkheden:

Ondernemers

- Zorg voor voorlichting van winkeliers en vastgoedeigenaren over de wettelijke regelgeving omtrent zwerfafval.¹⁴ Het schoonhouden van de omgeving van het pand kan bijvoorbeeld door een peukenpaal te plaatsen. Daarnaast helpt motiverende communicatie voor consumenten of bezoekers op de winkelruiten, bijvoorbeeld "Wij zijn Supporter van Schoon, uw peuk graag in de afvalbak".
- Kantoren en bedrijfspanden op bedrijventerreinen kunnen zich richten op de buiten rokende medewerkers: bijvoorbeeld met communicatiemateriaal voor in kantoor, extra voorzieningen bij de ingang of in de directe omgeving langs looproutes en op parkeerplaatsen.
- Verkooppunten (speciaalzaken) van tabak kunnen zakasbakjes meegeven aan consumenten en waar mogelijk communicatiemiddelen in de winkel gebruiken.

Inspirerende vrijwilligers

Binnen een lokale aanpak waarin participatie centraal staat, zijn ook de aanstekelijke opruiminitiatieven vanuit inwoners en vrijwilligersorganisaties van belang. Mede door de groeiende aandacht rondom de plasticsoep neemt het aantal vrijwillige zwerfafvalinitiatieven nog altijd toe. Extra zichtbaarheid voor opvallende vrijwilligersinitiatieven in de media draagt niet alleen bij aan bewustwording, maar bevestigt ook de sociale norm. Daarnaast vergroot het de kans dat anderen dit soort opruiminitiatieven elders overnemen. Drie voorbeelden van vrijwilligersacties die sigarettenpeuken verzamelen:

- In 18 Nederlandse gemeenten werden in het kader van actie 'Plastic PeukMeuk' in september 2020 door een collectief van 11 organisaties en vrijwilligers duizenden sigarettenpeuken opgeraapt. Doel van de actie was het overbrengen van de boodschap #nofilterplease.¹⁵

14. *Factsheet Hoe regelt u de 25-meter regel - Zwerfafval Rijkswaterstaat*

15. *Plastic PeukMeuk: vrijwilligers rapen 124.000 peuken op - Plastic Peuken Collectief (2020)*

- In Scheveningen richt Stichting TrashUre Hunt zich onder meer met #cleanyourbutt op het opruimen van sigarettenpeuken van het strand met een groep vrijwilligers.¹⁶
- Bernadette Hakken uit Ellecom zet zich persoonlijk in om het peukenprobleem onder de aandacht te brengen. Zij verzamelt zoveel mogelijk sigarettenpeuken tijdens haar wandeltochten en probeert zo meer bewustwording te creëren voor het peukenprobleem en de oplossing. Na het verzamelen van zo'n 200.000 peuken in 2 jaar tijd, deelt ze tegenwoordig ook zakasbakjes uit aan de rokers die ze buiten tegenkomt.¹⁷

5.4 Vertaling naar de praktijk

Hoe organiseer je een lokale zwerfafvalaanpak gericht op sigarettenpeuken?

Een praktisch stappenplan kan hierbij helpen.

1. Formuleer een visie met doelstellingen en maak middelen vrij.
2. Analyseer de peukenhotspots: waar, wie, wanneer, waarom.
3. Verzin oplossingen, concrete maatregelen:
 - Pas de principes van gedragsbeïnvloeding toe, rekening houdend met motivatie van de doelgroep, capaciteit en gelegenheid (zie ook paragraaf 5.1).
 - Zoek de samenwerking met partijen, inwoners en ondernemers in het gebied die willen bijdragen.
 - Maak afspraken over reiniging en schoonmaken.
4. Implementeer de maatregelen in een afgebakend gebied. Test eerst kleinschalig, schaal op indien succesvol.
5. Monitor de interventies, evalueer de aanpak en stuur bij waar nodig.

Via Kenniswijzer Zwerfafval is een handreiking beschikbaar waarin de vijf stappen inclusief concrete maatregelen staan toegelicht.

16. Bekijk video: <https://www.facebook.com/trashurehunt/videos/250726816683396>

17. *Het Peukenmeisje van Ellecom* – De Gelderlander (2020)

6. Praktijkvoorbeeld Nederland

Nederland Schoon voerde in 2015 een pilot uit op de Lijnbaan in Rotterdam om zwerfpeuken aan te pakken. We werkten hierbij actief samen met British American Tobacco, gemeente Rotterdam en de gebiedsbeheerder Bilfinger. Voor de gemeente Rotterdam was deze pilot onderdeel van een breder zwerfafvaloffensief voor de hele gemeente.

De pilot bestond uit drie onderdelen:

- Een methode ontwikkelen die zorgt voor minder peuken in het Lijnbaangebied. Hierbij werden alle relevante partijen (bedrijven, ondernemers, beheerders) en doelgroepen (winkelpersoneel, winkelend publiek, reizigers, voorbijgangers) betrokken.
- De maatregelen toetsen op hun werking in de praktijk.
- Nieuwe kennis opdoen over de aanpak van de peukenproblematiek in centrumgebieden.

6.1 Integrale aanpak met 3 interventies

1. Het plaatsen van voorzieningen

In het hele gebied zijn peukenvoorzieningen geplaatst. Dit waren zowel 7 losstaande peukenzuilen op de bekende probleemlocaties als 46 speciaal ontwikkelde peukenkokers aan iedere bestaande afvalbak. In 2 plantenbakken – waar vaak peuken in terecht kwamen – staan nu 2 peukenpalen.

2. Ondernemers aanpak

Het gebied kent ruim 180 ondernemers. Zij kregen communicatiemiddelen (brief, poster, etalagesticker) om de actie te steunen en in gesprek te gaan met hun personeel. Daarnaast kregen ze draagbare asbakken (Barkadera's) voor het personeel ter beschikking gesteld.

3. Publieksactie

Op koopavond zijn, met de speciaal aangestelde Rotterdamse Peukeninspectie (bestaande uit John de Wolf, acteurs en freerunners), de nieuwe voorzieningen onder de aandacht gebracht. De Peukeninspectie deelde Barkadera's uit en zongen rokers die hun peuken correct weggooiden toe. Deze actie attendeerde het publiek op het peukenprobleem en de aanpak.

Tip

Bekijk de aanpak van de Lijnbaan in [deze video](#).

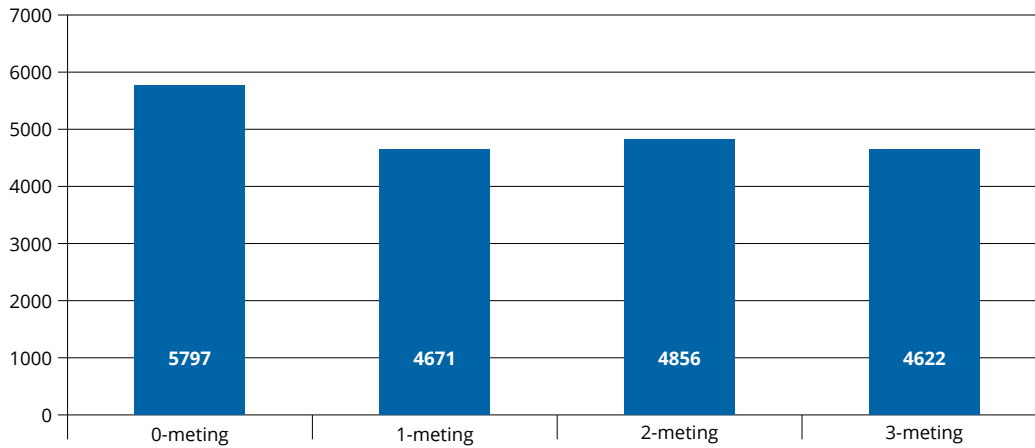
6.2 Effectmetingen van de aanpak

Om de effectiviteit van de interventies te toetsen vonden er 4 metingen plaats. Bij aanvang van de pilot vond een 0-meting plaats en vervolgens werd er gemeten na het plaatsen van de voorzieningen, na de ondernemersaanpak en na de publieksactie.

Drie uitkomsten:

1. Het aantal peuken op de grond neemt af, vooral na het plaatsen van de voorzieningen

Totaal aantal getelde sigaretten op straat in 15 meetvakken, gesplitst naar meting

2. Mening en gedrag ten aanzien van sigarettenpeuken zijn nog niet consistent

Na de interventie ziet 79% van de rokers zijn sigarettenpeuk als afval. Zowel rokers als niet-rokers vinden het erg belangrijk om te winkelen in een schoon centrum (gemiddeld een 8, op een schaal van 1 tot 10). Toch gooit nog altijd de meerderheid van de rokers zijn peuk op straat. 61% van de rokers die tijdens de pilot hun peuk op de grond gooiden, geeft aan dat ze dit normaal ook altijd doen. Ook van de rokers die tijdens de pilot de nieuwe voorzieningen of afvalbakken gebruikten, geeft 24% toe dat ze hun peuken meestal op de grond gooien. En van alle 900 geobserveerde rokers gooide 73% hun peuk op de grond.

3. Het gebied wordt zichtbaar schoner

Verschillende reacties uit het veld bevestigen het beeld dat de aanpak daadwerkelijk de peukenproblematiek in het Lijnbaangebied heeft verminderd. Zo geven de reinigers aan minder peuken aan te treffen en zijn de scores op de 2-wekelijkse schouw door de gebiedsbeheerder positiever. Bovendien concludeerde Royal HaskoningDHV in haar halfjaarlijkse inspectie: "Er is heel beperkt zwerfvuil aangetroffen op de Lijnbaan. Plaatsen waar eerder veel peuken aangetroffen werden, waren schoner dan voorheen. Dit kan een effect zijn van de nieuwe asbakken die in het gebied op de afvalbakken gemonteerd zijn."

[Lees meer](#) over het Peukenonderzoek Lijnbaan Rotterdam (2015).

7. Praktijkvoorbeelden buitenland

7.1 Vlaanderen: zakasbakjes in de strijd tegen sigarettenpeuken

Mooimakers: Geef je peuk de zak (2020)

Het overgrote deel (77%) van de Vlaamse bevolking stoort zich er duidelijk aan wanneer ze iemand een peuk op de grond zien gooien. Jammer genoeg is slechts 22% bereid er iemand op aan te spreken wanneer ze dit gedrag zien.

Mooimakers wil dat probleem oplossen met zakasbakjes. Het asbakje in zakformaat kan bijdragen om het probleem op te lossen, volgens 41 procent van de rokers die toegeven dat ze hun peuken op de grond gooien als er geen asbak of afvalbak in de buurt is.

Pilot 2020

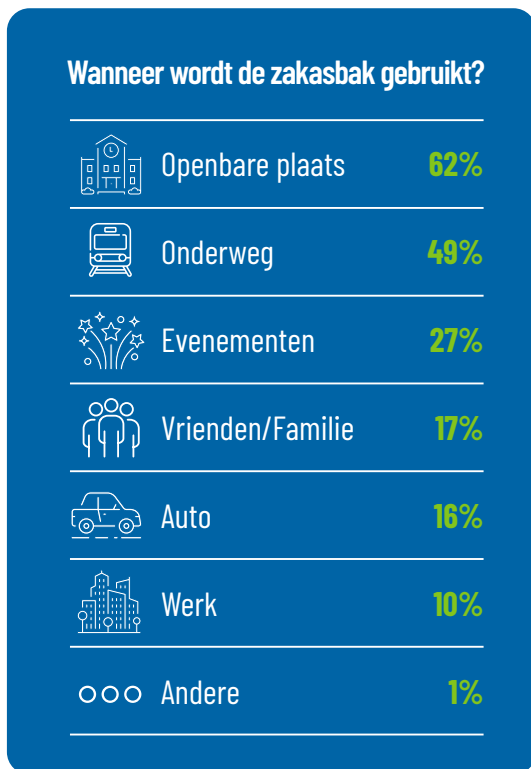
De pilot van Mooimakers in 2020 heeft als doel het zakasbakje onlosmakelijk te verbinden aan het roken van een sigaret. Verspreid over heel Vlaanderen verkochten 21 krantenverkopers in het voorjaar van 2020 zakasbakjes voor € 2,50 bij wijze van proefproject.

Subjectieve monitoring

Hoewel het principe nog maar bij ongeveer de helft van de rokers bekend is, wordt er toch al zeer positief gereageerd op het zakasbakje. Vier op vijf Vlamingen zien dit als een goede oplossing. Het draagvlak bij rokers is zelfs nog een stukje groter.

De zakasbakjes zijn in België nog niet volledig ingeburgerd. Ongeveer de helft van de rokers is ermee vertrouwd en zo'n 30 procent gebruikte ze het afgelopen jaar.¹⁸ Het ultieme doel is dat het zakasbakje een gelijkwaardige positie in de maatschappij krijgt als het hondenpoepzakje.

18. *Het zakasbakje: een potentiële oplossing voor de peukenproblematiek – Mooimakers (2020).*

7.2 Italië: Sorrento pilot city (2020)

De campagne *Piccoli gesti, grandi crimini* ('Kleine gebaren, grote misdaden'), vestigt de aandacht op de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het peukenprobleem. Deze campagne werd gepromoot door Marevivo, in samenwerking met British American Tobacco (BAT) Italië en mede gesponsord door het Italiaanse ministerie van Milieu.

De campagne richt zich op een integrale aanpak van tabak-gerelateerd zwerfafval in de stad Sorrento gedurende 2 weken (23 juli- 9 aug 2020).

Doelstelling:

1. Bewustwording creëren bij inwoners door voorlichting over de schadelijke (milieu)effecten van peuken op straat.
2. Inzet gedragsinterventies: optimalisatie van de gebiedsinrichting met nieuwe asbakvoorzieningen en het verstrekken van 4.000 zakasbakjes aan rokende inwoners en passanten.
3. Bewustwording en betrokkenheid creëren bij lokale instellingen en ondernemingen.

Tip

Bekijk de aanpak in Sorrento in [deze video](#).

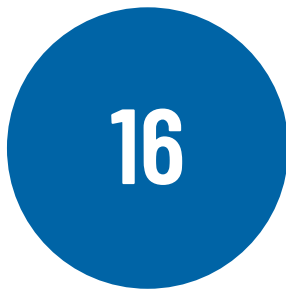
Monitoring

Op 16 locaties in de drukste delen van de stad Sorrento registreerden en analyseerden de initiatiefnemers de verschillende soorten afval voor en na de campagne. De onderzoeken werden uitgevoerd met behulp van drones.

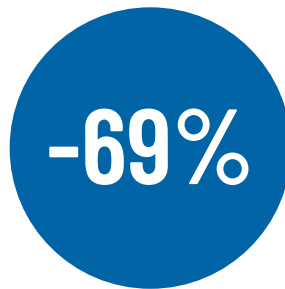
Resultaten

Het behaalde resultaat overtrof de verwachtingen. Na een campagneperiode van 2 weken verminderde het aantal peuken op straat met 69%. De totale reductie van het overige zwerfafval was 45%.¹⁹

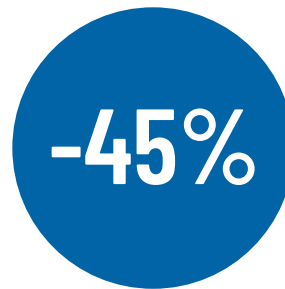
Campaign results Pilot city Sorrento 2020

Monitored areas
of the city

Butts in the
environment

Other small
waste

7.3 Verenigd Koninkrijk: Keep Britain Tidy: #BintheButt (2018)

Sigarettenpeuken zijn de meest voorkomende vorm van zwerfafval in het Verenigd Koninkrijk. Tijdens een brede monitoring werden ze op 79% van de 7.200 onderzochte locaties gevonden.²⁰

Vooronderzoek bracht aan het licht dat:

- 52% van de rokers die elke dag roken, het acceptabel vond om een sigaret door de afvoer te gooien;
- 39% van de rokers, 3,6 miljoen in het Verenigd Koninkrijk in de maand voor het onderzoek een sigarettenpeuk in een afvoer gooide;
- 11% van de rokers sigarettenpeuken niet als zwerfvuil beschouwt.

19. Meer informatie via <https://marevivo.it/en/activities/small-actions-big-crimes/>

20. *Litter in England – Keep Britain Tidy (2017/18)*

Doel

De #BinTheButt-campagne (2018) is bedoeld om het bewustzijn onder rokers te vergroten. De campagne benadrukt het verband tussen de sigarettenpeuk die rokers op straat laten vallen en de impact die dat heeft op het milieu. Wat in onze straten begint, kan eindigen in de zee.

Resultaten

De campagne werd gelanceerd in Manchester en leverde het volgende resultaat op:

- Bijna 9 op de 10 rokers waren van mening dat de campagne was gericht op mensen zoals zij (88%) en dat de campagne hen bewuster heeft gemaakt van de negatieve gevolgen van het laten vallen van sigarettenpeuken op straat (87%).
- Daarnaast maakte 8 op de 10 zich meer zorgen over de gevolgen van het laten vallen of achterlaten van sigarettenpeuken. Dat kwam doordat ze nu wisten dat peuken in de zee kunnen belanden, waarbij gifstoffen vrijkomen die het leven in zee kunnen doden of schaden (80%).
- Ongeveer tweederde vond dat de gemeente door deze campagne iets deed om het probleem van sigarettenafval aan te pakken (66%) en dat het bijdroeg om de netheid van het gebied te verbeteren (63%).
- 83% van degenen die hun peuk nog niet hadden weggegooid, zei dat de campagne hen waarschijnlijk zou aanmoedigen om een prullenbak te gebruiken.²¹

Tip

Bekijk de aanpak van BinTheButt in [deze video](#).

21. #BinTheButt campaign in Manchester – Keep Britain Tidy (2018).

Meer informatie

Er zijn vele gedragsonderzoeken gedaan en pilots verricht om de aanpak van tabak-gerelateerd zwerfafval uit te testen en te verbeteren. Hieronder een selectie van een aantal nationale en internationale interventiecampagnes ter inspiratie.

Menukaart peukenaanpak in uw gemeente

Handreiking met concrete maatregelen om met de peukenaanpak aan de slag te gaan (RWS, 2017):

Peukenpilots Nederland Schoon

Korte registratie van een aantal peukenpilots die Nederland Schoon heeft uitgevoerd in Utrecht, Rotterdam, Groningen en op stranden waarbij diverse onderzoeksmethoden en technieken zijn uitgetest (Nederland Schoon, 2014).

Peukenpilot 't Wed Utrecht

Video impressie van peukenpilot in Utrecht. Nederland Schoon (2014)

How can we change smokers littering behaviour

De introductie van rookzones heeft geleid tot een reductie van 89% peukenafval op de grond (Keep Britain Tidy, 2015).

Tip

Meer documenten over peuken vind je op [Kennisswijzer Zwerfafval](#).

Bronvermelding

Menukaart peukenaanpak. Rijkswaterstaat. (2017)

Verkregen van: kenniswijzerzwerfafval.nl

Cijfers roken in Nederland. Trimbos instituut. (2020)

Verkregen van: trimbos.nl

Landelijke Zwerfafvalmonitor. Rijkswaterstaat (2019)

Verkregen van: zwerfafval.rijkswaterstaat.nl

Samenvatting peuken pilot Lijnbaan Rotterdam. (2015)

Verkregen van: kenniswijzerzwerfafval.nl

Social marketing Strategie Peukenaanpak. (2015)

Verkregen van: kenniswijzerzwerfafval.nl

Peukenpilots Nederland Schoon. (2014)

Verkregen van: kenniswijzerzwerfafval.nl

Tobacco product waste: an environmental approach to reduce tobacco consumption. Novotny & Slaughter (2014)

Verkregen van: kenniswijzerzwerfafval.nl

Tobacco and its environmental impact: an overview. WHO (2017)

Verkregen van: catalogue.nla.gov.au

Voorkom Roken gerelateerd afval. Senternovem (2008)

Verkregen van: kenniswijzerzwerfafval.nl

Peuken op straat: Resultaten en ontwikkelingen in Nederland. Reclaim Systems (2009)

Verkregen van: kenniswijzerzwerfafval.nl

Zwerfafval rapport Milieu Centraal. (2015)

Verkregen van: kenniswijzerzwerfafval.nl

Stichting Nederland Schoon
Benoordenhoutseweg 46
2596 BC Den Haag

070 304 2080
info@nederlandschoon.nl

Dit is een uitgave van Stichting Nederland Schoon - oktober 2021.